

Боян Йович

З нагоди однієї ранньої «тесліади» (про деякі літературні припущення щодо створення образу Николи Тесли в першій половині ХХ ст.)

Тема науковця-дослідника-винахідника, а в ширшому розумінні – особистості, чиє прагнення до абсолютного знання чи відкриття і його практичного використання було настільки сильним, що жодна загроза і жертва не перешкодила його спробі досягти успіху у своєму починанні – в європейській та світовій літературі присутня від самого початку. Вже у міфологічній розповіді про Прометея можуть спостерігатися чисельні істотні елементи, які протягом століть більшою чи меншою мірою актуалізовуватимуться в літературній обробці мотиву науковця, що приходить до ґрунтового наукового відкриття і вводить його у практичне використання. Причому, той, хто подарував людям вогонь – Прометей – у кожній з версій міфу є характером, по меншій мірі, дискусійним у моральному плані, адже він позбавляє богів тієї жертви, яка належить їм по праву і, хай навіть з альтруїстських мотивів, піддаючи ризику й себе самого, але все ж таки краде; ключова іновація практичними результатами піднімає людську спільноту на вищий щабель технічного й культурного розвитку *, але, будучи пов'язаною з певними порушеннями, несе

-----•

* Вогонь був надзвичайно важливим для цивілізації, як і постать того, хто ввів його в повсякденне життя. Передусім, це засіб, що дозволив людським створінням їсти термооброблену їжу, на відміну від інших істот, що харчуються сирим. Він, також, забезпечував штучне тепло й світло, уможлилював спалювання відходів і виготовлення виробів з металу. Різноманітність використання вогню як знаряддя творення й знищення підняла його до рівня релігійного поклоніння, а також, символу з широким спектром матеріального, емоційного та інтелектуального значення.

з собою і кару, і страждання – як окремої людини (кавказькі муки Прометея), так і суспільства (скринька Пандори). З іншого боку, і перший винахідник європейського культурного кола, Дедал, прославлений у віках архітектор, винахідник і ремісник, також мав проблемний характер – убив конкурента зі страху бути перевершеним, служив придворним найманцем, що плазуючи виконував усі, навіть найбільш темні бажання своїх роботодавців.

Починаючи з пізнього Середньовіччя, з коріння пра-Фаустівського мотиву * і до Нового часу, в європейському культурному колі зображення науковця й винахідника в літературі продовжує залишатися складним і, як правило, проблемним. Фауст, у відчайдушному прагненні дізнатися «чим же ж є по суті те, що всесвіт тримає вкупі», б'ється об заклад з Дияволом про неможливість вгамувати власну духовну цікавість красотами цього світу. Не знайшовши відповідей на небі, він вже у зрілому віці присвячує себе земній боротьбі за покращення загальних умов життя і праці звичайної людини. Однак, і поряд зі спрямованістю на практичне використання, і беззаперечною, зростаючою суспільною повагою, які супроводжують сучасну науку, в літературних творах вона як правило представлена без перебільшених

-----•

* Перша поява пра-Фаустівського мотиву пов'язується з повідомленням аббата Тритхайма про відомого Георгіуса Сабелікуса, який називав себе «Magister Georgius Sabellicus, Faustus junior, fons necromanticorum, astrologus, magus secundus, chiromanticus, aëromanticus, pyromanticus, in hydra arte secundus» і стверджував, що володіє знанням алхімії й може реконструювати втрачені твори античних філософів краще, ніж вони були написані своїми авторами, і що, навіть, може повторити Христові Дива. Про це: [Epistolae] ad diversos, Hagen [1536]. – P. 312; Tille A. Die Faustsplitter in der Literatur dre 16. Bis 18 Jahrhunderts nach den ältesten Quellen. – За: MOTIF IN LITERATURE: THE FAUST THEME // The Dictionary of the History of Ideas. – The Electronic Text Center at the University of Virginia Library. – <http://etext.virginia.edu/cgi-local/DHI/dhi.cgi?id=dv3-30>

симпатій *, а часто, навіть, висміюється. Свіфтівська країна ліліпутів із «Мандрів Гулівера» є прикладом держави, чії мешканці мають високі астрономічно-математично-геометричні знання, але вони геть не можуть звести будинок з паралельними поверхнями і пошити одяг за розміром. Подібні негативні зображення науки й науковців обумовлюються чинниками зі сфери соціології, політики й психології: передусім, науковці є надзвичайно оригінальним типом людей. Вони не чисельні, результати і значення їхньої праці нелегко зрозуміти, вони не мають могутності й впливовості на суспільство, як, скажімо, адвокати, політики, військові, духівництво. Науковою дисципліною, найближчою до повсякденного життя є, передусім, медицина. На відміну від лікарів, доступних, зрозумілих і необхідних пересічній людині, представники інших природничих наук – астрономи, або геологи (тобто фізики-природничники) виглядають як надто амбітні, або пригнічені індивідуалісти. Знову ж таки, і лікар не виявляється приємним – він оперує, а це, до винаходу анастетиків, було страшенно боляче, і, крім того, знає про небезпечні речі, як от одурманюючі засоби, наркотики, отрути (що асоціюється з алхімією та відьмацтвом) **. У «Парацельсі» (1835) Браунінга герой стає алхіміком і шукає абсолютне знання (філософський камінь), а також заявляє, що знайшов ліки від усіх хвороб: його гріх полягає ні у прометеївській непокорі могутності богів, ні у фаустівському запродавстві злу, а в окремому виді інтелектуальної обмеженості та духовної ізольованості від сучасників. Медична тяга до знань час від часу приводить його до викопування мерців, а подекуди і до речей, значно страшніших. У такому стилі деякі втілення активних діячів

-----•

* Наприклад, в Англії вікторіанської доби, хоча наука й була одним із предметів гордості нації й мала авторитет у суспільстві, перед нею схилилися численні письменники, та все ж її зображення в літературних творах було зовсім іншим.

** Див. Millhauser Milton. Dr. Newton and Mr. Hyde – Scientisism in Fiction from Swift to Stevenson // Nineteenth-Century Fiction. – Vol. 28. – No. 3. – Dec., 1973. – S. 287–304.

медицини, що звертаються до світу алхімії – Франкенштейн, Джеккіл, Моро – демонструють іще деякі актуалізації загальних страхів, екстрапольованих на науку та науковців.

Менша кількість варіацій на тему науки й науковців спостерігається також у американській літературі того часу – першою є образ доктора Бата (Батіуса) – сумно-смішного педанта, що зустрічається у творі «Прерія» (1827) Фенімора Купера. Втілюючи претенціозну, безкорисливу європейську культуру з її фарсовою мімікрією у США, він, крім того, пародіює колоніальний науковий проект реєстрування й класифікування типів і назв, показуючи, що суть полягає не в науковому обрахунку, а в збиранні навмання слів та предметів. Батіус має щонайменше уявлення про природу світу, який його оточує і дає чудовиську, на яке натрапляє однієї ночі латинську назву *Vespertilio horribilis americanus* («страшна американська сліпа миша»), але наприкінці з'ясовується, що то був його власний осел, який у темряві стає для науковця невпізнаним і страхітливим. В оповіданнях з більш гнітючим настроєм, подібно до «Експеримента доктора Хайдегера» (1837) та «Дочки Рапаччіні» (1844) Хотторна, герої, як науковці, так і лікарі, шукають ліки від хвороб, але викликають неприродні перетворення і смерть, на відміну від європейських несором'язливо гордих науковий амбіцій, тут, незважаючи на тяжкі наслідки, йдеться про проблему моральну: виправлення, або покарання людських помилок напівалхімічними – напівмедичними засобами.

Отже, можна сказати, що з часом у «архитипових» формах сприйняття і літературного втілення науковців викристалізувалося декілька основних стереотипів: ідеаліст – рятівник світу; алхімік – охоплений нав'язливою ідеєю, маніакальний науковець; нечуйний, нелюдяний науковець; нерозумний віртуоз, розсіяний професор, безпомічний науковець, який втрачає контроль над наслідками власних винаходів *. Між

-----•

* Warren Wagar W. The Mad Bad Scientist // Science Fiction Studies. – № 65. – Vol. 22. – P. 1. – Mart, 1995; Haynes Roslynn D. From Faust to Strangelove: Representations of the Scientist in Western Literature. – Baltimor and London: Johns Hopkins UP. – 1994.

тим, залишається ще одна роль, особлива для розвитку науки, суспільства й літератури кінця ХІХ сторіччя – це роль науковця-героїчного авантюриста. Вона набула повної реалізації із розвитком літературних газет, призначених для широкої американської читацької аудиторії другої половини ХІХ сторіччя, і відповідних цьому жанрів масової культури – «роману за грош» і «п'ятицентової літератури», особливим підтипом яких була «едісоніада».

* * *

Едісоніада є ознакою авантюристичної прози вікторіанської та едвардіанської доби, котра із сучасної перспективи може трактуватися як наукова фантастика *. Вважається, що першим твором цього жанру був «Парні – людина прерії» Едварда С. Еліса (1868), із головним героєм – винахідником Джоні Брейнердом, тоді як початкова серія роману про Тома Свіфта (1910–1941) зазвичай згадується як репрезентативний приклад. Однією з призвичаєних тем цього жанру стало дослідження невідомих теорій, зустріч білої людини з «дикунськими», не-білими племенами, протистояння й боротьба проти них з використанням різноманітних винаходів, що призводить до остаточної перемоги героя і повної поразки (винищення) супротивника. Поряд із зазначеним, іще одна парадигма «едісоніади» міститься у сюжеті, в якому хоробрий молодий винахідник робить інструмент та/або зброю, що дозволяє йому врятувати дівчину, націю (Америку) і світ від небезпеки, хто б їм не загрожував – іноземці, злі науковці, або позаземні істоти. В кінці він завоює дівчину, багатіє і стає володарем новозавойованих територій **. У зв'язку з цим, Томас Едісон був головним

-----•

* Назву «едісоніада» впровадив Джон Клютт. Детальніше про це у статті: Edisonade // The Encyclopedia of Science Fiction / Edited by Stableford B., Clute J., Nicholls P. – Orbit, London. – 1999. – S. 368–370; Landon B. Science Fiction After 1900: From the Steam Man to the Stars. – Routledge. – 2002. – S. 42–49.

** У багатьох випадках едісоніади ясно показано, що ідеологічним підґрунтям жанру являються експансіонізм, ксенофобія, расизм і колоніалізм.

героєм передусім за ім'ям (серія романів Філіпа Ріда про Тома Едісона молодшого, що не доводився родичем Томасу Алву), а пізніше і багатьох інших, і образом, серед яких визначною є перша едісоніада для дорослих, неавторизоване продовження «Війни світів» Уелса, Герета П. Сервіса «Едісон завойовує Марс», виданого 1898 року, в якому він переносить месницький похід на «червону» планету і за допомогою винайденної ним зброї – дезінтегратора – майже знищує все населення Марсу*.

Іншим справжнім і відомим винахідником, який іще за життя став об'єктом літературних варіацій, був Никола Тесла, сербсько-американський науковець світового рівня**. Найраніше і найменш відоме створення образу Тесли – це роман Уелдона Дж. Коба із назвою «На Марс із Теслою, або

-----•

* Сервіс вигдав всесвітній техно-триллер, в якому на літературній сцені з'являється перша всесвітня війна (у тогочасній світовій фантастичній літературі), викрадення людей позаземними істотами, поява ручного фейзерського пістолета, видобування руди на астероїдах і дійсно функціональний всесвітній одяг. Знову ж таки, перший приклад едісоніади особисто з Едісоном з'являється у французькій літературі – йдеться про роман Вільє де Ліл-Адама «Єва майбутнього», в якому американський науковець робить для молодого дворянина абсолютно точну копію-андроїда його не такої вже і витонченої нареченої.

** Відзначення стоп'ятдесятиріччя з дня народження Николи Тесли (1856–1943), одного з найвидатніших винахідників у Новітній історії, нагадало найширшій громадськості заслуги Тесли у розвитку вивчення й використання магнетизму та електричного струму і здійснення цим Другої промислової революції кінця XIX – початку XX сторіччя. Відкриття принципу функціонування ротаційного магнітного поля і його практичне використання в індукційному моторі перемінного струму, осмислення багатофазової системи для виробництва, передачі, дистрибуції та споживання електроенергії, безумовно, стали найзначнішими досягненнями Тесли, які гармонійно доповнюють і дослідження у сфері радіо та бездротової передачі енергії, альтернативних джерел освітлення, радарів, авіації, роботехніки, рентгенівського випромінювання, геостационарних хвиль і т. д.

таємниця прихованих світів», виданий 1901 року. Дія роману засновується на сформованому внаслідок існування каналів на Марсі, твердженні Тесли, що на цій планеті існує життя, а також на його прагненні встановити контакт з її мешканцями. Для цього Тесла конструює подібний до лазера пристрій для створення світлових проєкцій, за допомогою чого відправляє сигнал на сусідню планету, крім того створює і детектор світла, схожий на радар, який би фіксував надходження сигналу на місце призначення. Розгляд образів цього роману, часто вкрай неочікуваних, переконливо доводить, що йдеться буквально про тип едісоніади – Теслі допомагає молодий Едісон, син сестри науковця і його учень (!), а також професори Ком та Вір.

На шляху реалізації теслиних намірів опиняється кілька негативних фігур: злочинець, убивця, гвалтівник і нікчема Хенріксон; Задір і Хазір – два злочинці неамериканського походження, котрі якимось чином заволоділи новими літальними апаратами і курсували небом Америки, видаючи себе за марсіан; і, нарешті, Хершел де Вега – ненормальний вчений, який в лабораторії, облаштованій у печері великої гори, будує космічний корабель для подорожі на Марс. Дія значної частини роману протікає у взаємній обороні протагоністів, із молодим Едісоном, у ролі постійного заложника. Едісона раптово викрадає Хайнріксон, і вистрілює його у повітря за допомогою величезної рогатки, але на щастя він затримується на вершині теслиного аеростата, зачепившись за пропелер. Тесла також володіє і літаючим одягом з пропелерами, і «електричними пістолетами». Як би там не було, Хершел де Вега зумів захопити і Теслу, і молодого Едісона, помістити їх на космічний корабель, який мав гумовий ніс для пом'якшення сили ударів. Вони злітають і здійснюють посадку в закинутій і дивній пустелі, яку Хершел впевнено називає Марсом, з чим, зі свого боку, не погоджується Тесла. Виявляється, що Тесла має рацію і вони знаходяться у величезному кратері, утвореному внаслідок падіння метеориту, на південному заході США. Молодий Едісон рятує Теслі життя і виводить його в безпечне місце, тоді як де Вега помирає від укусу скорпіона.

Невдовзі по тому Тесла відсилає сигнал на Марс і чекає на відповідь, чим і завершується роман *.

* * *

«На марс із Теслою, або таємниця прихованих світів» – це твір авантюристичного плану, в якому, поряд із нанизуванням елементів безпосередньої дії немає ніякої літературної цінності. З іншого боку, оскільки він «найкраще читається у стислому варіанті», цей літературний курйоз представляє виключно цікаве літературно-історичне явище. У ньому накопичуються декілька особливостей літературної обробки мотиву науковця й науки, як і генеалогічні особливості популярної літератури у її виникненні. Як варіант едісоніади – як буде сказано в оригінальній тесляді – твір є складовою літературних феноменів, призначених для широкої читацької аудиторії.

«На марс із Теслою, або таємниця прихованих світів» був опублікований у «New Golden Hour», одному з видань, що стали феноменом «газет для хлопчаків» («boy's papers»), спеціального напрямку преси для молоді, який у США формувався в сімдесятих роках ХІХ сторіччя. І хоча вони часто ігноруються через недотримання в них літературних ціннісних норм, що в якійсь мірі не зовсім вірно, оскільки в них стартували Аптон Сінклер та інші визнані письменники, тож вони відіграли значну роль в історії наукової фантастики кінця ХІХ – початку ХХ сторіччя, формуючи потенційну читацьку аудиторію для майбутніх науково-фантастичних журналів і пророкуючи чисельні теми, властиві жанру наукової фантастики **. Подібно до того і наступні приклади появи образу Тесли в літературі з'являються в науково-фантастичних новелах Х'юго Гернсбека,

-----•

* Оригінальний текст роману «На Марс із Теслою, або таємниця прихованих світів» знайти важко, проте, короткий зміст, разом із оригінальною титульною сторінкою представлено на інтернет-адресі «Товариства пам'яті Тесли». – <http://www.teslasociety.com/marswithtesla.htm>

** Про «новели за грош», «газети для хлопчаків», «п'ятицентову літературу».

головного редактора журналу «Electrical Experimenter» (пізніше «Modern Electrics») і, від заснування журналу «Amazing stories», – родоначальника сучасної наукової фантастики. У 1911 році Гернсбек опублікував новелу «Ralph 124C 41+», у першій главі якої, в описі всесвітньо відомого науковця, що живе у 2660 році, впізнається образ Николи Тесли. Потім, в оповіданні «The Magnetic Storm», опублікованому 1918 року в «Електричному експериментаторі», і перевиданому 1926 року в «Приголомшливих оповіданнях», Гернсберг розвиває тему створеної у лабораторії Тесли таємної зброї, яка конденсує сильне магнітне поле. Винахід виводить з ладу німецькі прилади, що призводить до кінця Першої світової війни. Здається, що Тесла багато в чому послужив також прототипом героя роману «Янки при дворі короля Артура» Марка Твена, письменника, з яким його пов'язувала багаторічна дружба *.

Не лише література була способом вираження значення «батька вільної енергії» як феномена культури, зважаючи на те, що Тесла фігурував також в анімаційних та ігрових фільмах і у коміксах тих часів. Бачення в них сербського науковця і його досягнень, між тим, показує, що в наступні роки міфологізація Тесли потроху зростає, але, водночас, змінюється і Тесла – починає зображуватися в негативному світлі. Так, сценічне втілення лабораторій божевільних учених у голлівудських спектаклях двадцятих – тридцятих років у великій мірі спираються на зображення лабораторій Тесли в Колорадо Спрінгс і Нью-Йорку, а індуктивна котушка Тесли була обов'язковим атрибутом апаратури для оживлення франкінштейнівських чудовиськ **. З іншого боку, того року,

-----•

* Про історію товаришування Твена й Тесли детальніше у: Krumme K. Mark Twain and Nikola Tesla: Thunder and Lightning // Engineering 24. – December 4. – 2000.

** У «Франкенштейні» 1931 року Кен Стрикфаден, судячи з усього, забезпечив по меншій мірі одну індуктивну катушку, яку виготовив особисто Никола Тесла. Пов'язані зі «сценою сотворіння» спеціальні ефекти Стрикфадена мали такий успіх, що стали невід'ємною частиною кожного пізнішого Універсального фільму, пов'язаного з Франкенштейном.

коли помер Тесла, Бела Лугоші грав роль вампіра у Ландерс-Нойманівському фільмі «Повернення вампіра» («The Return of Vampire», 1943) і, зважаючи на те, що кінокомпанія «Колумбія» не мала права назвати вампіра Дракулою (того ж року кінокомпанія «Юніверсал» знімає фільм «House of Frankenstein» з Борисом Карлофом і Джоном Крадіном у ролі Дракули), вампір був названий – Арманд Тесла. Схожість господаря ночі і Николи Тесли виявляється у зовнішності і стилі – елегантно одягнений, кінематографічний Тесла має хатнього любимця, молодика/вурдалака Андреаса, який, поряд з іншим, носить із собою в торбочці запасний одяг на випадок, якщо його господареві знадобиться інший елегантний костюм*.

Крім того, в деяких епізодах анімаційного фільму «Супермен», знятого в сорокових роках («Superman Vs. Tesla. Nikola Tesla Conquers the World» 1941, «The Mechanical Monsters» 1941, «Magnetic Telescope» 1942), головний негативний персонаж, представлений як охоплений нав'язливою ідеєю, божевільний, злий науковець, який з лихими намірами, або безвідповідальним експериментуванням з використанням випромінювання смерті, магнетичного телескопа, або робота, доводить світ до межі знищення і т.д. – або носить ім'я Тесла, або ж схожий на нього.

* * *

Доля створеного образу Тесли багато в чому пов'язана як зі змінами у сприйнятті його особистості і досягнень в (американському) суспільстві, так і з ширшими течіями, пов'язаними з соціологічною і культурною перцепцією образів героя. Тесла з самого початку став цікавою темою, сенсаційної преси передусім, через надзвичайні досягнення у сфері винахідництва та науки і, водночас, через вкрай ексцентричний вигляд, поведінку, стиль життя і самовираження. Практична присутність у кожному будинку на земній кулі, де горить електрична лампочка, незвичайна зовнішність і характер, найрізноманітніші

-----•

* Із цим фільмом пов'язана й перша поява мотиву оживлення вампіра після видалення загострених кілків зі скелета.

фобії, неамериканська байдужість до грошей та жінок, розраховані на ефект демонстрації винаходів, що ніколи не існували, майже епічна конкуренція з Едісоном, спілкування з деякими із найвидатніших постатей світу мистецтва, інтелектуальної та ділової еліти тогочасної Америки – все це сприяло тому, що Тесла став «благодатним матеріалом» для містифікацій, здогадок, а часто і дивних думок найрізноманітнішого гатунку. Тому позитивна діяльність Тесли як прометеївського доброчинця і творця багатьох практичних винаходів у пізньому періоді його життя, коли остаточно віддали перевагу ексцентричності, потроху замінюється стереотипом божевільного злого вченого, демонічної істоти.

З іншого боку, не лише наклепи на можливості Тесли впливали на зміни первинної концепції створення його образу – у той же час, події, які переживав Тесла, зазнали в американській публіцистиці докорінних змін. Редактори науково-фантастичного журналу, власне, як і письменники – перші представники жанру фантастики, «п'ятицентової» та серйознішої, переважно і самі були технічно чи науково досвідченими людьми *, і у зв'язку з цим, культивували неприховані симпатії до героїв із подібними особливостями. Тому – зважаючи на те, що, за дослідженнями Джона Кембелла, редактора журналу «Вражаюча наукова фантастика», типовим читачем подібного журналу був чоловік, студент, або дипломований спеціаліст віком до 35 років, ангажований виконанням технічних і менеджментських робіт ** – не виявляється дивним створення «універсума дискурсу», відносно високого рівня взаємної комунікації письменника й читачів подібної освіти і фаху.

-----•

* Хьюго Гернсбек, засновник журналу «Приголомшливі оповідання» був інженером-електриком, чий піонерські дослідження радарів і телебачення, а також ідеї про атомну енергію з космічними польотами у пізній практиці показали себе дуже надихаючими.

** Про це і про кількісний аналіз зміни тематики у науково-фантастичних журналах за період 1926–1950 років, детальніше див.: Hirsch Walter. The Image of the Scientist in Science Fiction a Content Analysis // The American Journal of Sociology. – Vol. 63. – № 5. – Mar., 1958. – S. 506–512.

Між тим, із плином часу, зі змінами суспільних обставин протягом воєнних і післявоєнних років, зростає і читацька аудиторія, що стає менш зацікавленою у виключно наукових і технічних темах. Радикально зменшується кількість представників природничих галузей науки в ролі головних героїв (науковці з суспільних наукових сфер представлені відносно мало, але все ж таки тут спостерігається стабільне зростання) – позитивна роль «природничників» значно зменшується, тоді як негативна – крім воєнного періоду, коли їх випереджають ділові люди – і надалі у більшості випадків залишається за ними. З іншого боку, в сучасних творах авантюрного плану значно росте інтерес до пілотів та військових, у вигаданих утопічних суспільствах, між тим, люди в уніформах не представляють ідеальний репрезентативний прошарок – тут науковці без винятку і далі відносяться до суспільної еліти. Далі, спостерігається спад беззастережної віри у застосування природничої науки і технології, але це не означає, що натомість зростає роль суспільних наук – вільний простір у вирішенні проблем людського суспільства заповнюють скоріше інопланетяни, аніж «суспільники». І все ж таки, ця тенденція не призводить до збільшення песимістичних настроїв, оскільки письменники не вважають, що природа людини стала більш зіпсованою, ніж раніше, а щасливий кінець є частим явищем. Не збільшується і спрямованість на релігійний детермінізм, а все більшого значення набуває принцип реальності, а з ним і роль звичайної роботи. Отже, науковець вже більше не надлюдина і не стереотипний злочинець, а просте людське створіння, що стикається з моральними дилемами і розуміє, що наука не дає універсальної відповіді на всі питання.

* * *

Часова дистанція дозволила побачити справжніх героїв Другої промислової революції в історичній перспективі й об'єктивніше підтвердити значення досягнень, які їм – по праву, чи ні – приписують, а також виправити окремі помилки у сприйнятті їхніх особистостей. Подібно до цього, у пізніх образах Тесли дійшло до певної корекції. Увага спрямовується на історичні обставини (Девід Г. Фрейзер 1954 року в драмі

«Теслине електричне суспільство» тематизує відому «війну струмів» і сутичку між Едісоном і Теслою), або інтелектуальні, тобто філософсько-містичні масштаби особистості Тесли (драма М. Црнянського «Тесла» 1966 року, чи «Тесла, або пристосування янгола» Стевана Пешича 1993 року). Крім того, винахідницько-дійовий бік не втратив свого інтригуючого потенціалу, міцно пов'язаний із легендами про найрізноманітнішу таємну нестворену зброю (наприклад, кримінальний трилер Луїса Пердю 1985 року під назвою «Теслина спадщина»), що, між тим, не означає, що він не може розвинутися у висококласні мистецькі твори, на кшталт останньої екранізації образу Тесли (Девід Боуї) у «Престижі» Крістофера Нолана (2006).

Бојан Јовић: Поводом једне ране «теслијаде» (о неким књижевним претпоставкама фикционализације лика Николе Тесле у првој половини XX века)

З сербської переклала Наталія Білик